

HAMMARBY-SKARNÄCK HEMBYGDSFÖRENING

HEMBYGDSVANDRINGAR MED HAMMARBY-SKARNÄCK HEMBYGDSFÖRENING

25 november 2017, promenad i Hammarbyhöjden

Torbjörn Hallström berättar.

Fotograf Lennart Elovsson

Länk till filmen i Youtube (58 min): <https://www.youtube.com/watch?v=qpAYvG57tDo&t=194s>

Torbjörn hälsade alla välkomna denna gråkalla novemberdag på Finn Malmgrens plan, intill statyn av den döende Finn Malmgren i en scen från Arktis efter ballonghaveriet 1928, ”Avskedet på polarisen” och med att ge förhoppningen att alla här är varmt klädda.

Vandringen ska fokusera på nybyggen i stadsdelen, dvs vad som byggts de senaste tre decennierna, ett kort perspektiv för en som är uppvuxen i Björkhagen. Vi ska också titta på vilka planer som finns för ytterligare bebyggelse.

Innan stadsdelen formades med grävskopor och dynamit var området präglad av inlandsisen. Området tillhörde sedan 1300-talet Hammarby Gård, tills staden tog över och rev huvudbyggnaden, som låg vid Lumaområdet. I gamla tider tillhörde gården adeln, genom bl a äterna Bielke och Oxenstierna. På 1500-talet köptes gården av Gustav Vasa, som inlemmade den med Danviks Hospital som ersatte motsvarande inrättning på Helgeandsholmen.

På 1600-talet flyttades galgbacken hit, till Palandergatan, från Stigberget på söder. Stället ansågs förr tillhöra Skanstull. Vi går framåt till 1917, när staden köper Hammarby gård, med avsikt att bygga Hammarbyleden för sjötransporter till staden. I köpet ingick ca 600 hektar mark, och behovet att här bygga bostäder var stort. Från början var planeringen inriktad på trädgårdsstäder som i Enskede, men fokus kom snart att gälla flerfamiljshus. Inspirationen kom från Tyskland, där arkitekten Ernst May var upphov till lamellhusplaner kring bl a Frankfurt. Det var 1930. Planerna för stadsdelen gjordes då, under ledning av Stadshusarkitekten Ragnar Östberg. Planen reviderades 1931 till den sk smalusplanen, med lägenheter som hade fönster åt minst två håll. Det dröjde till 1935 innan de första byggena kom igång, med bl a barnrikehus, byggda av de kommunala bolagen Stockholmshem och

Familjebostäder. Det andra världskriget, föregått av depressionsår, ledde till att den större delen av planeringen realiserades först efter 1945. Begreppet Hammarbyhöjden infördes först 1948, efter att även Björkhagen börjat planeras och stadsdelarna fick sina namn.

Nu förflyttar vi oss från Finns staty till Hammarbyskolans gård. Skolan färdigställdes först 1943, långt efter att de första bostadskvarteren tagits i bruk. Skolan ritades av den kände arkitekten Paul Hedqvist, känd som upphovsman för bl a Skatteskrapan, DN-skrapan och, i vårt område, entrébyggnaderna till Flatenbadet. Bebyggelsen i Hammarbyhöjden i övrigt fick sin gestaltning främst av fastighetskontorets egen arkitektavdelning, som leddes av Edvin Engström.

Vid början av 1950-talet hade Hammarbyhöjden ca 13 600 innevånare. På 1980-talet hade det minskats till ca 5 500, dessutom med en åldrad befolkning, vilket slog hårt mot servicen. Hammarbyskolan hade då bara en klass i varje årskull. Stockholm hade 1960 en befolkning av 808 000, som 25 år senare minskat till 650 000. Detta på grund av att många familjer var barnrika, när barnen växte upp behövde de egna bostäder, och en allvarlig bostadsbrist uppstod. Stockholm ansågs då vara fullbyggt inom de egna gränserna. En ny lag, Lex Bollmora, medgav att Stockholms kommunala bostadsbolag fick möjlighet att bygga i andra kommuner, bl a Tyresö, Haninge, Nacka och Järfälla. Samt, framför allt, Botkyrka. Det var dit som de unga från bl a Hammarbyhöjden flyttade.

Då, på 1980-talet, tillsattes utredningar med syfte att förtäta de äldre och stadsnära förorterna, av dem bl a Hammarbyhöjden. Torbjörn var själv aktiv med detta arbete, och visade upp några av dem, bl a en strukturplan för Hammarbyhöjden och Skärmarbrink. Den mark för ny bebyggelse som då identifierades var ju också intressant för stadens byggmästare. Redan 1975 tog John Mattsson fram en utbyggnadsplan för över 2500 nya lägenheter. (Torbjörn visade ritningar över delar av utredningsresultatet.) Förslaget var radikalt, med lamellhus i upp till 8 våningar, som i Granängsringen i Tyresö, och med bebyggelse långt ut mot grönområdena vid Sickla. Miljonprogrammet var då i det närmaste fullföljt, och en viss mättnad hade uppkommit. Förslaget blev därför aldrig realiserat. Stadens utbyggnadsprogram genomfördes dock, med bland annat ett stort servicehus. Nu förflyttar vi oss en bit, det är kallt att stå stilla.

Nu är vi vid Meteorologen, ett bostadsrätts hus som byggdes i början av 1990-talet som följd av upprustningsplanerna. Blickar vi ner mot Finn Malmgrens väg ser vi ett pågående bygge med det anrika bolagsnamnet SMÅA, tidigare Stockholms Småstugebyrå men nu ett fristående privat bolag. Här byggs populära s k stadsradhus som säljs för omkring 12 miljoner. Med dagens ränteläge kan man komma undan med en månadskostnad kring 15 000 kronor, men med en ränta kring 5 procent har väldigt få råd att bo här.

Nu beger vi oss ner till Skarabacken i södra Hammarbyhöjden. Här byggdes omkring 1990 två kvarter, utformade som mer sammanbyggda storgårdskvarter, i motsats till tidigare lamellhusbebyggelse. Ett blad om Projekt Hammarbyhöjden visades, där två områden som nu är grönska snart ska bebyggas, ett där vi står och ett längs Garagevägen.

Nu förflyttar vi oss igen, till Linköpingsvägen. De senaste tio åren har stadens befolkning ökat kraftigt och är nu uppe i 935 000, en ökning med 140 000 personer, 14 000 per år, varav hälften är födelseöverskott och hälften inflyttning från in- och utland. Därmed har politisk enighet nåtts om behovet av ökat bostadsbyggande, i linje med strukturplanen som för Hammarby gäller 2 250 lägenheter. Målsättningen är således att det i staden byggs 140 000

lägenheter fram till 2030, ganska likt miljonprogrammets mål. Boverket har i liknande utredningar kommit fram till ett behov av 700 000 nya lägenheter, varav 80 % i de tre storstadsregionerna. Stockholms kranskommuner har också planer i linje med dessa övergripande mål. Detta som en bakgrund till att trycket på att förtäta våra äldre förorter är så högt.

Nu förflyttar vi oss upp på berget vid sidan av Linköpingsvägen, med syfte att få en överblick över området.

Vi befinner oss nu ca 60 m över havet, och tittar ut över bland annat den nya bebyggelsen vid Blåsut där det tillkommit 6 – 700 lägenheter de senaste åren. Alla vet inte att detta också tillhör stadsdelen Hammarbyhöjden, vars gräns mot Enskede går längs Sofielundsvägen. Utöver det som nu byggs finns planer på en exploatering av delar av Nytorps gårde, med upp mot 700 lägenheter i stadsmässig bebyggelse och andra byggnader, som t ex idrottshallar. En programskiss för denna plan visas.

Nu ska vi röra oss ned till Ulricehamnsvägen, det näst sista stoppet.

Vi står framför ett punkthus som nyligen uppförts intill de gamla, men likheten till dessa är stor, skillnaden syns bäst i utformningen av fönster och balkonger. Vi är nu i Björkhagen, eftersom gränsen mot Hammarbyhöjden går just här.

En fråga togs upp om bostadsrätter kontra hyresrätter. Frånsett de tidigaste sk barnrikehusen som staden byggde var nästan alla hus under 1930- och 1940-talen byggda av byggmästare som privatägda hyresrätter. Idag är ca två tredjedelar av alla lägenheter i Hammarbyhöjden bostadsrätter. Husens skick har förbättrats avsevärt efter att de sålts av sina gamla ägare, som inte var särskilt intresserade av underhållet.

Vi ska avslutningsvis gå Ulricehamnsvägen ner till idrottsplatsen vid Finn Malmgrens väg för att se ett annat kompletteringsbygge. På vägen hit passerade vi Willy Brandts park, med statyn som hedrar Hammarbyhöjdens mest berömda person, som bodde här som flykting under kriget.

Nu visas en bild som redovisar att några byggföretag fått markanvisningar till en exploatering i kanten av Hammarbyskogen. Det är förslag som omfattar ca 400 lägenheter i blandat hyres-

och bostadsrätt. Som alltid när större projekt läggs fram bildas protestgrupper, som här i ”rädda Hammarbyskogen”, och tidigare ”rädda Nytorps Gärde”.

Men, är bostadsbristen stor är politikerna i fullmäktige eniga, och någon majoritet för att backa från planerna har svårt att bildas. Plan- och bygglagen ger ju alltid möjlighet att överklaga, men det är då fråga om ett juridiskt förfarande. Frågan om avvägning mellan olika intressen, t ex bevarad natur, har liten inverkan. Bara en procent av alla överklaganden leder därför till att en plan ändras. Kanske marknadskrafterna är det mest effektiva styrmedlet, när det börjar bli svårt att få köpare och hyresgäster stannar intresset för nya projekt upp.

Så, vi får se vad som händer med grönskan i Hammarbyskogen, Sickla, Skärgårdsskogen med flera ställen där denna intressekamp pågår.

Därmed avslutar Torbjörn vandringen och fick motta välförtjänta applåder.

Refererat av Hans Severinson, november 2021.